

Drogista szakképzés megszervezése Magyarországon a 20. század első felében

Organizing the druggist vocational training in Hungary in the first half of the 20th century

Nagy Adrienn, PhD

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

adrienn.n.z@gmail.com

Initially submitted March. 25, 2019; accepted for publication Apr. 22, 2019

Abstract

The aim of the study is to present the history of organizing and institutional functioning of the national druggist vocational training which followed the French and German training models however it was less concerned by researchers of Hungary's culture- and vocational training history. At the beginning of the 20th century the slowly changing hygienic culture altered the needs of civil society and the supply of professionally related (cosmetic, toiletry and domestic) products. These changes demanded gradually to have professional and qualified druggists employed, which claimed the transfer of professional knowledge in an organized manner. Thorough comparative analysis of available primary (school certificates, registers, other archive sources) and secondary sources, this study asked the question whether the effort of Lajos Száhlender, who was commissioned to direct the three-year druggist vocational school, succeeded after 1920 and if only those students were admitted who graduated in the secondary school system. Furthermore, another topic of the research was to map the previous school experience of students attending the institution and their social background respectively. While studying the students' data we paid special attention to the gender distribution, since the druggist vocational training was co-educated, which was less typical in the era of the dualism and the World Wars, i.e. girls and boys attended together (in the same space) both the theoretical and the practical trainings.

Kulcsszavak: drogista, szakiskola, szakképzés, koedukáció

Key words: druggist, vocational school, vocational training, co-education

A tanulmány célja, hogy bemutassa a hazai művelődés- és szakoktatás-történet kutatói által kevésbé vizsgált – a francia és német szakképzési modellt követő – hazai drogista szakoktatás megszervezésének és intézményes működésének történetét. A 20. század elején a polgári társadalom igényeihez igazodó, lassan átalakuló higiéniai kultúra és az ahhoz kapcsolódó termékek (kozmetikai, pipere és háztartási cikkek elterjedése) szakszerű értékesítése egyre inkább megkívánta a szakképzett, kvalifikált drogisták alkalmazását, mely igényelte a szaktudás szervezett formában történő átadását. A kutatás a rendelkezésünkre álló elsődleges (iskolai értesítők, anyagkönyvek, egyéb levéltári források) és másodlagos források összehasonlító elemzése során arra kereste a választ, hogy megvalósult-e, ha igen milyen eredménnyel a három évfolyamos drogista szakiskola vezetésével megbízott Száhlender Lajos azon törekvése, hogy a drogista iskolába 1920-tól csak középszintű végzett tanulók nyerjenek felvételt. Továbbá a kutatás tárgyát képezte az intézményt látogató tanulók iskolai előképzettségének és társadalmi összetételének feltérképezése. Az iskola tanulóinak vizsgálata során figyelmet fordítottunk a nemi megoszlás arányára, mivel a drogista szakiskolában a dualizmus és a két világháború között kevésbé

jellemző koedukált oktatás folyt, azaz mind az elméleti, mind a gyakorlati képzésen a lányok és fiúk együtt (egy térben) vettek részt.

Drogista szakma kialakulásának előzményei

A drogisták, a drogériákban dolgozó gyógyfűszer/gyógyanyag/gyógyáru (= drogua fel nem dolgozott állati, növényi anyagok Kazay 1900: 277-278) beszerzők, kereskedők (a drogériák tulajdonosai, alkalmazottai), akik gyógy- és vegyszerek, egészségügyi, pipere- és háztartási cikkek készítésével és értékesítésével foglalkoznak. A drogue(s), mint különböző fajta gyógyárutermékeket összegző kifejezéssel elsők között a 16 századból fennmaradt francia árjegyzékben (1583) találkozhatunk. Franciaországban a 17. században a kereskedők a különböző gyógyfűszereket az év meghatározott időpontjaiban megrendezett három legjelentősebb kereskedelmi vásáron (Saint-Germain-de-Prés Saint-Laurent, Saint-Ovide) szerezték be, majd értékesítették Párizs híres drogériáiban (MM. Tranchepain, Vilain et Michon, MM. Audry, Brouset, Moulin, Boileau) (Buchet 1921: 390-391). A drogua/droque/droguerie gyógyfűszer-kereskedés/kereskedő terminológia a 18. századra már általánosan használatossá vált, jelentését Jacques Savary 1741-ben a kereskedelmi lexikonban (*Le Dictionnaire universel du commerce*, 1741: 951) összegzi.¹ Savary szerint a drogisták által értékesített gyógyfűszer alapanyagok a keleti kereskedelmi útvonalon – Egyiptomon, Szírián, Vörös-tengeren – keresztül érkeztek az európai kereskedelmi életben fontos szerepet betöltő Velencébe, majd a 18. század második felétől elsősorban Hollandiába (Amsterdam, Rotterdam vásárai), hogy onnan a kereskedők által eljussanak Európa nagyvárosainak patikáiba, valamint drogériáiba. Franciaországban a patikákban, illetve a drogériákban értékesíthető termékek összetételét elsőként az 1777. április 25-én kelt uralkodói rendelet szabályozta, meghatározva a kizárólag gyógyszerészek által forgalmazható gyógyszereket/gyógyárut, azonban e két szakma tényleges különválása csak az 1850-es években valósult meg, míg a francia drogisták szakmai érdekvédelmi képviselőtének szervezett formája a 20. század elején jött létre.

A francia drogista kereskedők 1908. március 15-én alapították a kezdetben 300 tagot számláló érdekvédelmi egyesületüket (*Syndicat general de la Droguerie France*) (Buchet, 1921: 402). Franciaország mellett Németországban is fejlett volt a drogista ipar, valamint annak szakképzése. Az első német drogista szakiskola 1874-ben Drezdában nyitotta meg a kapuit, melyet Leipzig, Hamburg, Berlin, Braunschweig, Braslau, Chemnitz, Düsseldorf, Erfurt, Görlitz, Halle, Kassel, Königsberg, Lübeck, Magdeburg, Posen, Stettein és Würzburg város iskolája követett. 1910-re a közel 30 intézmény évente 1000 szakképzett főt bocsátott ki. Németországban a drogista képzés három iskolatípusban folyt, a három vagy két évfolyamos drogista szakiskolákban (*Drogisten Fachschule*), a drogista szakma egyes területeinek (fényképeszt, laboratóriumi munkálatok) külön kurzusokat szervező drogista technikumokban (*Drogisten Technikum*), illetve a drogista akadémiákon. Ez utóbbi esetében a leghíresebb intézmény a Dr. Eduard Freise által 1880-ban alapított egy évfolyamos felsőfokú *Drogisten-Akademie Braunschweig*.

A német drogista tanoncoknak 17 éves korig kötelező volt a tanonciskola (*Fortbildungsschule*), majd a továbbképző tanfolyam látogatása. A drogista szakiskolákat részben a *Drogisten Verband*, részben az állam tartotta fenn. Az iskolákat látogató drogista gyakornokok felszabadulás előtti segédi vizsgát (*Gehilfen Prüfung*) a drogista szövetség küldöttei előtt tették le (R.S. 1906: 2-3). A híres hamburgi iskola (*Fachschule de Hamburger Drogisten-Vereins*) két évfolyamos volt, melyet a gyakornokok és segédek heti

¹ *Le Dictionnaire universel du commerce, d'histoire naturelle & arts & métiers tome cinquieme* Jacques Savary des Brûlons és testvére Louis-Philémon Savary szerkesztésében először 1723-ban jelent meg Párizsban, majd javított változata 1741-ben.

két nap látogatták, majd a képzés végén a német drogista szövetség vizsgabizottsága (Prüfungskommission des Deutschen Drogisten Verbandes) előtt tettek vizsgát. A drezdai iskola (Fach- und Fortbildungsschule des Drogisten-Vereins zu Dresden) egy tanonc és egy szakiskolából állt, ez utóbbi elsősorban vegytant, áruismeretet, növénytant és fényképészetet tanított.² A németországi drogistasegédnek 1909-ben 47 különböző városban 48 egyesületük működött. Az egyesületek többsége Verein junger Drogisten címet viselte, 41 alkotta a drogista ifjak szövetségét (Verband junger Drogisten), a szövetséghez tartozó egyesületeknek 1650, míg a szövetséghez nem tartozó hét egyesületnek 220 fő volt a tagja. A legtöbb tagot, 460 főt a berlini egyesület tudhatta magáénak.³

Drogista szakképzés hazai megszervezése

Az első fővárosi gyógyszerkereskedést, azaz drogériát 1842-ben báró Kochmeister Frigyes⁴ az Arany János és Nagykorona utca sarkán Materialwarehandlung néven nyitotta meg, melyet 1872-ig vezetett, majd átadta cégét Mitteldorfer Gusztáv kereskedőnek, akihez Kellner János gyógyszerész, illetve az 1880-as évektől rokona a Hornbostel Bruno is társult. Az üzletet 1906-ban a Szurday család vásárolta meg (Wirth 1942: 3-4). Az első üzlet megnyitását számos további követte, 1907-ben a fővárosban 47, míg vidéken 55 drogéria üzlet működött.

Hazánkban a 19. század második felében a drogistagyakornokok többsége az általános irányú kereskedőtanonciskolákat látogatta, ahol a vas, bőr, vászon és egyéb áruk értékesítésének elsajátítása mellett, egy kevés drogista ismeretet is tanultak, azonban az általános jellegű kereskedelmi képzésből adódóan a drogista szakmát a gyakorlati életben sajátították el (Budapest Statisztikai Közlemények 1975: 193). Az 1880-as évektől elsősorban a fővárosi drogériák tulajdonosai igyekeztek a termékeik értékesítésre szakképzett kereskedőket alkalmazni, közülük is előnybe részesítették a felső kereskedelmi iskolát végzeteket. Ugyanis a középfokú kereskedelmi iskolák az általános műveltség mellett, – a tanonciskolák vegy- és gyógyszer-tananyagához képest alaposabb – vegytani és az egyes iparágak szerinti áruismeretet is tanítottak. A drogéria tulajdonosok gyermekeik taníttatása során is törekedtek arra, hogy magasabb fokú, például polgári iskolai végzettség megszerzését követően kereskedelmi tanfolyamra vagy akár három évfolyamos érettségit adó felső kereskedelmi iskolába küldjék az üzletet esetlegesen átvevő fiatal generáció tagjait.

Bár a drogista kifejezés az orvosi és a gyógyszerészi hivatás különválását⁵ követően széles körben ismert és használatos volt, azonban a drogista szakma képesítéshez kötése a 20. század elejéig váratott magára. Az 1880-es évek közepén, az egyetemi oktatást még nem érintő 1883. évi új gyógyszerészképzési rendszer bevezetését követően, a drogisták részéről is megfogalmazódott az igény a drogista szakképzés

² A szakoktatás. *Drogista Közlöny*, 1907. IV. évf. 2. sz. 1-2.

³ A német drogista alkalmazottak egyesületei. *Drogista Közlöny*, 1906. VI. évf. 7. sz. 8.

⁴ Kochmeister Frigyes 1816-ban született Sopronban, a középiskolai tanulmányait követően a bécsi műegyetemen tanult, majd 1842-ben Budapestre költözött és megnyitotta első gyógyszerkereskedését. 1859-től az ipari és kereskedelmi kamara elnöke, jelentős érdemei voltak a budapesti kereskedelmi akadémia alapításában, továbbá alapítója és egyik igazgatója Lloyd-társaságnak, jelentős szerepet vállalt a budapesti árú- és értéktőzsde alapításában, melynek elnöki tisztségét 1904-ig töltötte be. A király 1866-ban vaskoronarenddel tüntette ki, majd 1878-ban bárói rangra emelte, a főrendház tagja, a budapesti német evangélikus egyház felügyelője. 1907-ben halt meg. Kochmeister Frigyes báró. *Drogista Közlöny*, 1907. IV. évf. 9. sz. 1-2.

⁵ Hazánkban a fontos mérföldkőnek tekinthető a magyar egészségügyet, illetve a gyógyszerészetet átfogóan szabályzó 1770-ben kiadott, majd 1773-ban módosított Generale Normativum in Re Sanitatis rendelet, mely egyrészt az orvosoknak megtiltotta a gyógyszerek kiadását, ha közelben működött patika (szabályozta a gyógyszerészek működését, tiltva a beteg gyógyítását, gyógyszerek előírását), másrészt a kereskedőknek a gyógyszerek árusítását, ezáltal elválasztva a gyógyszerészetet a rokonszakmáktól (Lásd bővebben: Magos 2010: 58; Pocsik 2013: 203).

(képesítéshez kötése) megszervezése iránt (Rádóczy 1987: 44). A drogista tevékenység szakképesítéshez való kötése kapcsán folytatott küzdelem egyik fontos állomása volt a hazai drogista alkalmazottak által 1903-ban alapított érdekvédelmi szervezet, a Magyar Drogista Ifjak Egyesületének létrehozása. Ugyanebben az évben 1903. augusztus 29-én adta ki a belügyminiszter a gyógyszerkülönlegességeket és a titkos összetételű gyógyszereket összegző szabályzatról szóló 90.000. sz. körrendeletét, mely egyes gyógyszerkészítmények értékesítése kapcsán kísérletet tett a gyógyszerész és a drogista szakma határvonalainak kijelölésére. A rendelet mellékletének 3. §-a kimondta, hogy „*a gyógyszerkülönlegességek forgalomba hozatala csak gyógyszerári- kereskedőknek (drogisták) és nyilvános gyógyszeráraknak van megengedve. Gyógyszerári- kereskedők azonban gyógyszerkülönlegességeket csak nyilvános gyógyszerárak részére szolgáltathatnak ki.*”⁶ A Drogista Ifjak Egyesülete 1904 őszén az osztrák drogista egyesület képviselőházhoz, valamint az osztrák kereskedelmi kamarához benyújtott, a drogisták jogainak törvényi úton való szabályozását követelő memorandum hatására a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez (VKM) fordult és kérte a hazai drogistaság kvalifikációhoz kötését, azaz a szakképzés tovább nem halogatható megszervezését. Az indoklásban az egyesület – többek között utalva a 1903. évi 90.000. sz. B.M. rendeletre – a drogista és a kereskedő szakma közötti különbségekkel érvelt (Lárencz, 1978: 140), elismerve, hogy a drogista is kereskedelmi tevékenységet végez (árúsít), azonban véleményük szerint az általa értékesített termékek speciális voltából adódóan széleskörű, egységes elméleti szaktudásra is szüksége van. A VKM meghallgatta az egyesület érveit és a kultuszminiszter engedélyezte a budapesti Királyi József Műegyetem keretein belül az első, önálló három hónapos drogista tanfolyam megszervezését, a képzés 1905. február 1-jén indult. A hallgatóknak lehetősége nyílt a tanfolyam tananyagának elsajátítása mellett, meghallgatni az egyetem kémiai, technológiai, növénytani és ásványtani előadásait is. (Lárencz, 1978: 141). A műegyetemi képzés jelentős mérföldkő volt a drogista szakképzés megszervezését illetően, de egyszersmind újabb vitákat generált mind a szakmai, mind a gyakorlati kereskedői körökben. A gyógyszerészek többsége nem értett egyet azzal, hogy a gyógyszerészethez közelálló drogistaképzés a Műegyetem folyón. Dr. Deér Endre gyógyszerész a Gyógyszerész Egyesület elnökéhez fordulva, javasolta, hogy képzés a Magyarországi Gyógyszerész Egylet kötelékében, a gyógyszerész gyakornoki tanfolyam tanári kara által valósuljon meg.⁷ Nem csak a gyógyszerész szakma, hanem maguk a gyógyáru-nagykereskedők is tiltakoztak, ugyanis a drogériák tulajdonosai az alkalmazottaik kötelező képesítéshez kötését nem látták indokoltnak, félve attól, hogy nem tudnak kellő számú képzett munkatársat találni, illetve a már alkalmazott kereskedőik nem vállalják az utólagos képzést.

A drogéria tulajdonosok úgy vélték, ha szükség is van oktatásra az semmiképpen nem egy műegyetemi tanfolyam, hanem elsősorban a gyakorlati kereskedői igényeket jobban kielégítő alsó és/vagy középfokú szakoktatás keretei között megvalósítandó szakképzés kell, hogy legyen. Ez utóbbi álláspontot osztotta a Magyar Kereskedelmi Csarnok (MKCS) 1906-ban szerveződött drogista szakosztálya is, melynek egyik elsődleges célja volt „*magasabb kvalifikációt követelni az e pályára lépő gyakornokoktól és ezen az alapon továbbfejleszteni a segédek esti szaktanfolyamát.*”⁸ Továbbá 1906-ban négy középiskolai előképzettségre alapozó szakiskola felállítását szorgalmazták (M.J. 1906: 1-2). A hazai drogista szakma aktuális helyzetét áttekintő szakmai összejöveten Kartschmaroff Arnold neves fővárosi drogista is a szakképzés mielőbbi megszervezését sürgette, úgy vélte, hogy „*az út mely a kitűzött célhoz vezet, három*

⁶ A m. kir. belügyminisztérium 1903. évi 90.000. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a gyógyszerkülönlegességekről és titkos összetételű gyógyszerekről alkotott szabályrendelet tárgyában. Rendeletek Tára, 1903. 1091.

⁷ Szakiskolánk. *Drogista Közlöny*, 1905. II. évf. 7. sz. 9.

⁸ Szemle. *Drogista Közlöny*, 1906. III. évf. 5. sz. 1-2.

irányból összpontosul: szakműveltség, kereskedelmi képzettség és általános műveltség. Szakmánk tagjai kell, hogy az általános műveltségnek egy bizonyos fokával rendelkezzenek, ezért követeljük, hogy csakis a középiskola négy osztályának sikeres befejezése után vétessék fel az ifjú gyakornokul. Szükséges azonban hogy a gyakornok ezen minőségében tovább képeztessek, mert tapasztalatból tudjuk milyen könnyen feledi el az ifju azt a keveset amit tanult, ha könyveit az iskolából való kilépés után félrerakja. A modern kereskedő általános műveltségének alapköve tehát első sorban is, hogy gondolatait szabadon és szabatosan a helyesírás követelményeinek megfelelően kifejezni tudjon” (Kartschmaroff 1906: 1-2). Mindemellett szükségesnek tartotta a számtan, kémia, növénytan, természettan, könyvvitel, valamint a szabályok, rendeletek elsajátítását, azaz „a cél a képesített drogista megteremtése.” Az MKCS drogista szakosztálya 1906. október 11-én tartott ülésen egy rendeletjavaslatot fogalmazott meg, mely az üzletben eltöltött gyakorlat időtartamát három évben határozta volna meg, továbbá az alsófokú kereskedelmi iskolák kötelező látogatása, drogista gyakornokoknak részére kötelező egy évfolyamos szaktanfolyam felállítása, valamint kiemelten fontosnak tartották, hogy a drogistaként elhelyezkedni csak a három év üzleti gyakorlatot követően, sikeres vizsga letétele után kiállított képesítő bizonyítvány birtokában legyen lehetőség.⁹

A Drogista Ifjak Egyesületének álláspontját Gara Géza összegezte, javasolva a tanfolyamok és a gyakornokok tiszti orvos felügyeletét, valamint az alsó és a középfok mellett, egy egyetemi kurzus megszervezését, azonban mindezt a választmány nem támogatta.¹⁰ Az egyesület 1909 decemberében indítványozta, hogy a tanonc, illetve szakiskola mellett szükséges lenne a már a pályán hosszabb ideje tevékenykedő drogista segédek képzése is, egyúttal javasolták egy segédi szaktanfolyam felállítását, mely valamely fővárosi állami ipariskola helységeiben vasárnap délelőttönként vértelne tudással a segédeket.¹¹ Ugyan a célok megfogalmazódtak, azonban az intézményes oktatás gyakorlati megvalósítása 1910-ig váratott magára.

Lux Mihály a drogista szakosztály alapító elnöke 1909-ben egy alsófokú drogista szakiskola felállításnak kérelmével fordult a székesfővárosi tanácshoz, mely támogatta a drogista szakképzés számára egy önálló oktatási intézmény létrehozását. Lux Mihály egyértelműen az önálló iskola mellett érvelt, jelezve, hogy mind a műegyetemi, mind a felsőipariskolák keretein belül szervezendő drogista tanfolyamok leginkább a drogista segédek továbbképzését elégíthetik ki, úgy vélte, hogy a drogisták oktatásának megszervezését a tanoncoknál kell kezdeni (Lux 1909: 1-2). Lux először megkísérelte felvenni a kapcsolatot a Budapesten alsófokú kereskedelmi iskolát fenntartó Kereskedelmi Testület vezetésével, azonban a tárgyalás eredménytelenül járt. Ezt követően nyújtotta be beadványát a Magyar Kereskedelmi Csarnok Budapest Főváros Tanácsához, melyben kérelmezte, hogy az 1897. évi 25.314. sz. alatt kelt VKM rendelet alapján a Tanács a drogista tanoncoknak tegye kötelezővé a kereskedelmi tanonciskola látogatását, egyúttal kijelölve azt, vagy azokat az intézményeket, melyek három évfolyamos drogista képzését szerveznének. A MKCS drogista szakosztálya a képzés helyszínéül a IV. kerületi vegyészeti laboratóriummal jól felszerelt főreáliskolát javasolta, egyúttal felajánlva anyagi támogatását is, vállalva, hogy a kémiát előadó szaktanárok bérét a MKCS fizeti.

1909 nyarán Lux Mihály és az MKCS alelnöke Moser János a közegészségügyi törvény reformja tárgyában felterjesztését intézett a Belügyminisztérium, majd 1910 elején az Országos Közegészségügyi Tanács felé, melyben kérelmezték, hogy a drogistaipar üzésre vonatkozó engedély csak három év tanuló, illetve három év segédminőségben eltöltött működést követően legyen kiadható, mindez a gyógyszerészek számára két év gyakorlati idő után, írásban tett vizsgát követően legyen csak biztosított. Továbbá a cégek

⁹ A szakoktatás. *Drogista Közlöny*, 1906. III. évf. 12. sz. 1-2.

¹⁰ A szakoktatás. *Drogista Közlöny*, 1907. IV. évf. 2. sz. 1-2.

¹¹ Segédi szaktanfolyam. *Drogista Közlöny*, 1909. VI. évf. 12. sz. 1-2.

esetében a társasági tagok mindegyikének is legyen kötelező a szakképzettség, valamint a drogista iparendeléssel rendelkezőkről a városi tisztí főorvos által vezetett minősítési táblázat bevezetését javasolták, mely pontos nyilvántartást adna a drogista iparban tevékenykedők köréről.¹² Az intézményes drogistaképzés megszervezése körüli vitában (képzés foka, időtartama, tartalma, ki- és bementi követelményei) a gyógyszerészek is ismételten szót emeltek. Köhalmi Miklós gyógyszerész a Magyar Drogista Újság hasábjain 1909 júliusában arra hívta fel a figyelmet, hogy az eredményes képzés nem annak hosszában, hanem a jó alapokban, azaz a megfelelő előképzettségben rejlik. Javaslatára szerint a drogista jelöltek a szakmához elengedhetetlen latin nyelvi képzést biztosító, négy gimnáziumra épülő hat havi tanfolyam és három év gyakornoki idő letelte után, egy Budapesten szervezendő központi vizsga eredményes letételét majd, egy év drogériában való alkalmazást követően nyerhetnének iparendélyt (Köhalmi 1909: 3).

A drogista képzés tervezett tananyagának áttekintését követően Eisner Gyula drogista kereskedő is hasonló álláspontot fogalmazott meg, véleménye szerint „*a tananyag nem megemészthető egy drogista gyakornok számára, aki csak is olyan ifjú lehet, aki közép vagy a négy polgárit elvégezte*” (Eisner 1909: 4). Míg Ringer László Alajos drogériatulajdonos az Eisner és Ringer cégtől úgy vélte, hogy kérdés az, hogy szükség van-e a latin fogalmazásra, azaz a nyelv írásban és szóban való elsajátítására. A válasz véleménye szerint, hogy nincsen, elegendő a drogista ifjaknak a latin szakmai terminusokat megtanulni, továbbá arra hívta fel a figyelmet, hogy hiába érik a tanuló négy gimnáziumból, mivel az első négy évben a latin nyelvtani tanulmányainak közel felét sem sajátította el. Sőt „*van az éremnek egy másik oldala is. Ugyanis a létező pályák közül ez volna az első, amelyhez oly kevés gimnázialis osztály szükséges. A szülők látván, hogy fiúk nem tudnak vagy nem akar tanulni, azt azonnal drogistának szánják. Szóval tele lesz a gyakornoki kar félbe maradt gimnazistákkal, akik erre pályára kényszerűségből vetemedtek. S jövő szülői nem azzal fenyegetik vásott fiaikat, hogy suszterinasznak, hanem hogy drogistának adják*” (Ringer 1907: 1-2).

A főváros – miután arra a megállapításra jutott, hogy a fővárosban drogista kereskedő tanoncok elegendő számban vannak ahhoz, hogy számukra önálló szakiskolát hozzanak létre – támogatta a drogista ismereteket magasabb óraszámokban tanító, drogista szakirányú kereskedelmi tanonciskola alapítását. A tanításterv, illetve az anyagi fedezet hiánya okán az önálló intézmény megnyitását 1910/11. tanévre halasztotta a tanács. Azonban az oktatás 1909. október 17-én kezdetét vette Dr. Száhlender Lajos okleveles gyógyszerész, felső kereskedelmi iskolai tanár vezetésével, a VIII. kerület Rökk Szilárd u. 13. sz. alatt működő elemi iskola épületében szervezett egyéves tanfolyami jellegű képzéssel, melyre 85 fő iratkozott be (Értesítő, 1910: 66). A székesfővárosi tanács a 79.032/1909-VII. sz. alatt kelt határozatában elrendelte, hogy a VIII. kerületi felső kereskedelmi iskola a harmadik évfolyamos fővárosi drogista pályára készülő tanulói vasárnap délelőtt drogismereti előadásokat és gyakorlatot, míg a második évfolyamos diákok hétköznap délutánonként természettudományi alapismeretek köréből külön előadásokat hallgassanak, ez utóbbiak oktatására a tanács Száhlender Lajost¹³ kérte fel, akit egyúttal

¹² Magyar Kereskedő Csarnok drogista szakosztályának felterjesztése az Országos Közoktatási Tanácshoz. *Magyar Drogista Újság*, 1909. III. évf. 2. sz. 1.

¹³ Száhlender Lajos 1877-ben született Budapesten, elemi és középiskolai tanulmányait Pesten, Nagyváradon és Kolozsváron végezte, 1897-ben Kolozsváron gyógyszerészi oklevelet szerzett, majd ösztöndíjas vegyész-növendékként Pestre, Than Károly intézetébe került, ahol gyakornokként, majd tanársegédként dolgozott, miközben megszerezte a felső kereskedelmi iskolai tanári végzettségét is. 1900-ban megvédte doktori disszertációját és még ebben az évben a vas utcai felső kereskedelmi iskola vegytan-áruismeret tanárává nevezték ki. 1908-ban külföldi tanulmányútra utazott Egyiptomba és Európába, több hónapot töltött Franciaországban, ahol a kozmetikai és pipere termékek kerültek érdeklődésének középpontjába. 1915-ben az FM támogatásával Gyógynövény kísérleti Intézetet létesített. 1927-ben a vas utcai felső kereskedelmi iskola igazgatójává, majd 1942-től tankerületi főigazgatóvá nevezték ki. 1946-ban halt meg Budapesten. Tudományos életútját lásd bővebben Táplányi 1978: 387-391.

megbízott az önálló drogista szakiskola tantervének kidolgozásával is (Értesítő 1910: 65, Budapest Statisztikai Közlemények 1975: 194).

A fenti határozat értelmében az 1909/10. tanévben a fővárosi drogista kereskedő tanoncok képzésüket abban az általában lakhelyükhöz közeli alsófokú kereskedelmi tanonciskolában folytathatták ahova beiratkoztak, de a másod és harmad évfolyamosok kötelesek voltak látogatni a drogista tanfolyamot is (Eisner 1909:3-4). Tehát a kiegészítő tanfolyami képzés csak a fővárosi tanulók számára volt elérhető, ami felháborodását váltotta ki a vidéki drogista tanoncok körében. A nagyváradai drogista tanulók sérelmeiket a Magyar Drogista Újság szerkesztőségének is megküldték: „*Hát tekintetes szerkesztő Úr a vidékiekkel mi lesz? Hiszen a pestiek sem különbek nálunk, hisz nekünk is épp oly szükséges a tanulás, mint a fővárosiaknak. Keserű csalódással olvastuk, hogy mi minden tanulási vágyunk és óhajunk ellenére ki vagyunk abból zárva.*”¹⁴

Száhlender Lajos az iskola tantervének végleges kidolgozása előtt 1909 decemberében – külön tanácsi engedéllyel – 18 napra szakmai tanulmányútra utazott, hogy tanulmányozza a német, svájci és francia drogista iskolákat. Látogatást tett Bécs, Berlin, Halle, Braunschweig, Drezda, Lipcse, Magdeburg, München, Frankfurt, Köln, Neuchatel és Párizs drogista szakiskoláiban, valamint személyesen tanulmányozta Breslau és Kötzschenbroda város drogista technikumának, illetve Braunschweig híres drogista akadémiájának tantervét.

1910 nyarán a drogisták ismét szorgalmazták az önálló három évfolyamos drogista iskola első osztályának megnyitását. A fővárosi tanács engedélyezte a három évfolyamos drogista szakiskola, mint az általános irányú kereskedelmi tanonciskolától független szakkereskedelmi iskola létrehozását, egyúttal utasította a főváros kereskedőtanonc iskoláit, hogy drogistanövéndekeiket irányítsák az intézménybe (Budapest Statisztikai Közlemények 1975. 194).

A drogista szakiskola 1911 ősztől Száhlender Lajos igazgatás alatt már önállóan működött egy előkészítő, illetve egy első és egy második osztállyal, majd 1912-ben a VIII. kerületi Röck Szilárd utcai fiú elemi iskola épületében megnyílt a harmadik évfolyama is (Értesítő 1912: 6). Száhlender az iskola tantervjavaslatának elkészítése során figyelembe vette a VKM miniszter 1893. augusztus 31-én 33.564. szám alatt kelt iparos tanonciskolák szervezetét, valamint 1897. május 24-én kelt 25.314. sz. alatt kereskedelmi tanonciskolák szervezetét összegező VKM miniszteri határozatot, továbbá a német és francia iskolák látogatása során szerzett tapasztalatait. Az első, úgynevezett előkészítő évfolyamra a négy középiskolánál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező, a második osztályba az első évfolyamát vagy négy középiskolai osztályát sikerrel végzett, míg a harmadik évfolyamra a drogista szakiskola második osztályát eredményesen teljesített tanulók iratkozhattak be. Az előkészítő évfolyamon heti 12 órában magyar nyelv és fogalmazás, számolás, földrajz és természettudományi ismereteket tanítottak, az első osztályban heti nyolc órában a magyar nyelv és fogalmazás mellett a szakmai tárgyakra helyeződött a hangsúly (fizika, vegytan, vegyszerek ismerete, drogista iroda), a második évfolyamon heti nyolc órában a vegytan és a drogista irodai (=könyvvitel, váltóismeret, levelezés) tantárgyak valamint, laboratóriumi gyakorlattal kiegészült drog és növénytani ismereteket sajátíthatták el a tanulók. Ez utóbbi esetben is nagy hangsúlyt kapott a gyakorlat, a tanulók ősszel és tavasszal a természetben ismerkedtek a gyógynövényekkel. Az 1912-ben megnyíló harmadik osztályban heti négy órában vegyszerismereti, heti két órában drogista gyakorlaton és további két órában drogista egészségtan órán vettek részt a tanoncok. A tanonciskola három évfolyamának sikeres befejezése után a tanuló drogista szakképesítést kapott.

Az iskola végleges elhelyezése körül vitát lezáró a fővárosi tanácsi döntés eredményeként intézmény 1913-ban átköltözött a VIII. kerület Vas utca 9-11. szám alatti községi felső kereskedelmi iskola negyedik

¹⁴ Nagyváradai drogista tanulók levele. *Magyar Drogista Újság*, 1909. II. évf. 9. sz. 5.

emeletére. E döntést indokolta, hogy Száhlender Lajos igazgató egyúttal a felső kereskedelmi iskola tanára a középfokú kereskedelmi iskola vegytani szertárát és laboratóriumát 1910-ben már eleve úgy alakította ki, hogy az a drogista képzés speciális igényeinek is megfeleljen.

Az iskola az első tanévtől nagy népszerűségnek örvendett a már a drogista szakmában (segédként) dolgozó, illetve e pályára készülő fiatalok körében, mely megerősítette Száhlendert az 1910-es évektől megfogalmazott azon törekvésében, hogy a tanonciskola mellett, szükséges egy közép vagy akár felsőfokú drogistaképzés, valamint egy gyakorlati irányú szakmai továbbképzés megszervezése. Száhlender úgy vélte a gyógy- és vegyszerek, egészségügyi pipere- és háztartási cikkek sokasága megköveteli, hogy csak megfelelően kvalifikált egyének kapjanak drogista szakképesítést, továbbá a szakképzésnek gyakorlatközpontúnak kell lenni (Lárencz 1978: 145). „Magyarországon 40 felső kereskedelmi iskolája és 2 főiskolája csaknem kizárólag pénzkeresedelemre készíti elő a fiatalságot, alig 5% megy üzletbe dolgozni. Az árukereskedők hol nyerik képzésüket? 90% tanonciskolát végez, mely az ország legsilányabb iskolája, mint Noé bárkája. Együtt tanul a vas, fűszer, papír, cipő és csipke kereskedőnek készülő az üzletbe lépés előtt éppen a három elemi elvégzett ifjú a 4-5 gimnáziumot végzettel” (Száhlender 1910: 4-6). Itt megjegyzendő, hogy az előképzettség tekintetében az 1911. évi drogista kongresszus is arra az álláspontra jutott, hogy drogista tanulónak csak az legyen felvehető, aki négy középiskolát sikeresen elvégezte.¹⁵ A kongresszus által a belügyminiszterhez intézett memorandumban kérelmezték 1900. évi 111.973. számú BM rendelet módosítását, hogy képesített drogista segéd csak az lehessen, aki négy középiskola után három évig gyakornokként valamely drogériában alkalmazásban volt és a továbbképző szakiskola elvégzését bizonyítvánnyal igazolni tudja.¹⁶

A 1910-es évek tapasztalatai alapján Száhlender az egységes drogistaképzés legnagyobb akadályát egyrészt a tanulók különböző előképzettségében látta, ugyanis jelentős részüknek a négy polgári vagy négy középiskolai osztályok tananyagát kéne az előkészítő év alatt pótolni, azonban tapasztalatai szerint olyan nagy a lemaradásuk, hogy legjobb esetben is az alapvető helyesírási és számtani ismereteket tudják a diákok elsajátítani. Másrészt nehézséget jelentett, hogy egyes drogista tulajdonosok vonakodtak gyakornokaikat beíratni a fővárosban kötelező drogista szakiskolába, illetve egyes cégek ugyan vállalták, hogy gyakorlatra fogadják az iskola tanulóit, ám sok esetben „szolgai teendőkre” alkalmazták őket (Balogh 1912: 3-4). 1912-ben a drogisták országos értekezlete összegezte az iskola működésének kezdeti tapasztalatait és arra megállapításra jutott, hogy „kívánatos lenne, hogy kellő előképzettségű tanulóanyag legyen, most csak 25% felel meg, áldásos lenne, ha az iskola befejezése és a bizonyítvány megszerzése felszabadító jellegű lenne, mivel van, aki három évig csak az előkészítő osztályt járja és a törvény szerint a tanulóidő letelte után felszabadítandó, mindegy milyen hiányos a képzése” (Balogh 1912: 3-4). 1915-ben a hároméves szakiskola mellett működött egy előkészítő tanfolyam a fentiekben említett hiányosságok pótlására, drogista szakiskolát végzettek részére egy továbbképző szaktanfolyam, illetve egy speciális tanfolyam a drogista ipar egy ágára (fotográfia, kötszer, parfümeria és kozmetika, festékáru, drogistakönyvelés, drogistavegyészet) koncentrálna.

Száhlender az első világháborút követően a drogista szakképzés átalakításának részleteit 1920. január 30-án a Magyar Droguista Testület előtt ismertette: „...csak olyan gyakornokokat volnának felvehetőek, kik legalább a négy középiskolát sikeresen végeztek. Az iskolai képzettség a gyakornoki idő tartamára is befolyással volna. A több iskolát végzett ifjú, ki a pályára lép rövidebb idő alatt lenne segéd, mint akinek négy középiskolája van. Így a 6-7 középiskolát végzett csak két évig, a 8 középiskolát végzett csak 1 évig volna gyakornok.”¹⁷ Száhlender kitartó erőfeszítésének köszönhetően 1920-ben indult a Budapesti

¹⁵ A drogisták első országos értekezlete. A tanoncképzés reformja. *Magyar Droguista Újság*, 1910. IV. évf. 6. sz. 3.

¹⁶ A drogista kongresszus felterjesztése. *Vegyipar*, 1911. X. évf. 15. sz. 4.

¹⁷ A drogista szakképzés reformja. *Gyógyszerészeti Közlöny*, 1920. XXXVI. évf. 9. sz. 103.

Drogista Továbbképző Tanfolyam, melynek célja a drogista segédek továbbképzése, valamint a 1922. évi XII. törvény által elrendelt mesteri fokozat megszerzéséhez szükséges ismeretek oktatása. A törvény értelmében „*azok, akik valamely képesítéshez kötött iparban a tanoncidő befejezése után legalább két évig szakkbavágó gyakorlatot igazolnak, mestervizsgálatot tehetnek s e vizsgálat alapján mesterlevelet nyerhetnek.*”¹⁸ Szintén ebben az évben nyílt meg az iskola negyedik évfolyama a már érettségi bizonyítvánnyal rendelkező, drogista pályára készülő tanulók számára. Az drogista szakiskolába 1920/21. tanéven 32 érettségizett tanonc iratkozott be, akiknek – figyelembe véve az 1922. évi ipartörvény által számukra előírt rövidebb tanoncidőt – az iskola külön (negyedik) akadémiai évfolyamot indított, heti 16 órában kizárólag a szakmai tantárgyakra koncentrálni. Az 1922. évi XII. törvény 14. §-a iparendély alapján gyakorolható képesítéshez kötött iparok közé sorolta a drogueria-üzletek működtetését (gyógyszerfélékkel és mérgekkel való kereskedés, amennyiben ezeket a cikkeket közvetlenül a fogyasztóközönség részére árusítják). A törvény 89. §-ának értelmében „*a tanidő két évnél rövidebb és négy évnél hosszabb, oly tanoncok tekintetében, kik valamely középiskola vagy polgári iskola négy osztályát sikerrel elvégezték, vagy tizenhatodik életévüket betöltötték, három évnél hosszabb és másfél évnél rövidebb nem lehet, oly tanoncok tekintetében pedig, akik valamely középiskola vagy polgári iskola hat osztályát elvégezték, egy évnél rövidebb, akik érettségi bizonyítvánnyal rendelkeznek, hat hónapnál rövidebb nem lehet.*” Az 1930-as évek elején Száhlender ismételten sürgette a drogista szakképzés a kor (munkaerőpiac, kereskedelem, ipar) igényei szerinti átalakítását, valamint kiemelten fontosnak tartotta a magasan kvalifikált és a gyakorlati ismertekben is jártás tanári kar kialakítását, számos alkalommal kérvényezte reálgimnáziumi, kereskedelmi iskolai tanárok (dr. Méresi Kálmán, dr. Pintér Sándor, dr. Farkas László) mellékállásba történő felvételét, valamint a drogériatulajdonosok (pl. Dr. Lengyel Attila) bevonását az oktatásba.¹⁹

1929. január 23-án tartott (felső kereskedelmi iskolák) főigazgatói látogatást összegző jegyzőkönyvben Száhlender a tanítási terv alábbi öt fő célját emelt ki: 1. speciális kereskedő, drogista nevelése. E célt szolgálják az alkalmazott természettudományok és a technikai ismeretek (vegyszerismeret, drogismeret és gyakorlat) a szokásosnál intenzívebb, magasabb óraszámú tanítása; 2. drogista feladata egyúttal a közegészségtani ismeretek terjesztése, drogista-egészségtan tantárgy bevezetése; 3. az általános kereskedelmi ismeretekben való alaposabb jártasság, a drogista gyakorlat egyes ismereteit az üzletekbe kellene tanítani; 4. a drogistának általános intelligenciájával is bírnia kell; 5. hazafias jó polgárnak kell lennie.²⁰ E célokat bővebben az 1934. évi Országos Drogista Gyűlésen összegezte és a drogistaképzés fejlesztésének két irányát jelölte ki. Az egyik irányzat a képzés alulról való kiegészítése érettségi vizsgával, a másik felvételi vizsga bevezetése az iskola tanáraiból és a szakma képviselőiből álló bizottság előtt. 1934. október 5-én az alábbi határozati javaslatban összegezte a képzés hatékonyabbá tételének feltételeit. „*Az Országos Drogista Gyűlés kívánja, hogy a drogista pályára lépés előfeltétele az érettségi legyen, átmenetileg tétessék kötelezővé a felvételi vizsga és a Drogista Továbbképző Tanfolyam elvégzése, tovább drogériai nyitására engedélyt csak az kaphasson, illetőleg drogéria vezetésére csak az legyen jogosult, aki a drogista mestervizsgát sikeresen teljesítette.*”²¹

¹⁸ 1922. évi XII. törvények az 1884. évi XVII. törvényekbe iktatott ipartörvény módosításáról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92200012.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (Utolsó letöltés 2018. 07. 12.)

¹⁹ Budapest Székesfőváros Drogista Szakiskola igazgatójának kérvénye egyes tanárok mellékfoglalkozásban való alkalmazása tárgyában. 1936. január 2. MNL OL – VKM K 839 – 1936 – 7. doboz – 7526. ikt. sz.

²⁰ Budapest Székesfőváros Drogista Szakiskola 1929. január 23. tartott főigazgatói látogatást bezáró jegyzőkönyv. 1929. 02. 28. MNL OL – VKM K 839 – 1929 – 3. doboz – 1146. ikt. sz.

²¹ Országos Drogista Gyűlés. *Drogista Közlöny*, 1934. 31. évf. 20. sz. 112-113.

Komjáthy Béla felszólalásában a Drogista Ifjak Egyesületének véleményét összegezte és az alábbi javaslatot terjesztette a gyűlés elé: Utasítsa az Országos Gyűlés az érdekképviselőket, hogy alakítsanak egy bizottságot, amely meghatározza mely üzlet alkalmas a gyakornokok képzésre, illetve minden munkadó gyakornokát még felszabadulás után egy évig köteles legyen alkalmazni, aki egyúttal köteles a gyakornokok továbbképző tanfolyamot látogatni. Az ipartestület dolgozzon ki egy tervezetet, mely alapján a biztosítottá válik a vidéki gyakornokok számára egy budapesti szaktanfolyam látogatása és a segédi vizsga Budapesti Ipartestület előtt való letétele. A gyakornok felvételét átmenetileg korlátozzák. Az érettségizettek gyakornoki ideje ne legyen rövidebb, mint az azzal nem rendelkezőké, azaz három év, egyúttal helyeselték a drogista szakma érettségihez kötését, mely enyhítené a pálya túlszűfoltóságát. A kongresszus elfogadta ugyan a határozati javaslatot,²² azonban a drogisták többsége mindezt fenntartásokkal fogadta. Komarek György a Drogista Közlöny hasábjain adott hangot véleményének: „Az érettségihez kötöttséggel szépített numerus claususnak nem látom semmi értékét. Az, hogy emeli a nívót, őszintén kimondva, csak hiúsági kérdés, amelynek nincs gyakorlati értéke. Vannak nekünk számosan olyan reprezentatív férfijaink, akik nem az iskolában lettek érettek, hanem ehelyett szereztek gyakorlati tudást és ezáltal maguk számára megbecsülést. De nem látom célszerűnek az érettségihez kötöttség feltételét azért sem, mert a gyakorlati élet számára úgyszólván semmit sem ad. (...) Hát nem helyesebb-e ha azt a pénzt, időt és energiát a szakmában való nagyobb képzettség megszerzésére fordítjuk” (Komarek 1934: 317-318). Az 1935-ben összehívott drogista gyűlés határozati javaslatot fogadott el, melyben felkérte a Budapesti Drogisták Ipartestületét és a Magyar Drogista Testületet, hogy közös feliratban forduljanak a kereskedelmi miniszterhez az 1923. évi 78.000. K.M. sz. rendelet 156. § 3. bekezdésének oly módon való módosítása tárgyában, hogy a drogista pályára lépés „legalsóbb fokú előképzettsége, középiskolai érettségi legyen, illetve drogista gyakornok csak olyan ifjút lehessen felvenni a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal rendelkezők.”²³ Az ipartestület részéről a javaslatot előadó Fodor György azzal érvelt, hogy hazánkban 80 képesítéshez kötött ipart lehet iparigazolvány és további 10-12 ipart pedig iparendély birtokában folytatni, ezen iparok közül az egyik, ha nem a legfelelősségteljesebb és a legveszélyesebb a drogista ipar, így az, a legmagasabb szellemi felkészültséget igényli. Hiszen a 1922. évi XII. törvénycikk a drogistát gyógyszerfélékkel és mérgekkel való kereskedőnek deklarálja, a mennyiben ezeket a cikkeket közvetlenül a fogyasztóközönségnek árusítja. Továbbá a középiskolai végzettséget indokolja, hogy a drogista pálya egy sor okleveles képesítésű (gyógyszerészek, vegyészek, vegyészstanárok, orvosok és egyéb oklevéllel bírók) egyén részére nyitva áll. A drogista szakma fejlődését nem segíti, ha művelői között ilyen jelentős képzettségbeli különbség van. A határozati javaslat nem váltott ki osztatlan tetszést, többen tiltakoztak, jelezve hogy számos, érettségivel nem rendelkező, azonban jelentős szakmai tudással és tapasztalattal bíró drogista működik a pályán, kiknek eltiltása nagy hiba lenne.²⁴

A drogisták által is számos fórumon igényelt 1894. évi 111.005. sz. rendelet a gazdasági élet igényeit figyelembe vevő módosítására hosszas szakmai egyeztetéseket követően 1936-ban került sor, mely a drogista szakma képviselői által megfogalmazott kívánalmakat csak részben emelte be az újonnan kiadott rendeletbe. A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter 1936. évi 21.000 V. sz. alatt kiadott rendelete értelmében a középiskola hat osztályát sikerrel végzett egyének tanulmányi idejét 2,5 évben állapította meg, mely az öt félévre osztott szemeszterrendszerű oktatását bevezetését eredményezte. Mivel az iskola munkáját nagyban megnehezítette, hogy a tanévek folyamán az egyes tanulók szerződötetésüktől (üzleti alkalmazás) függően különböző időpontokban érkeztek és távoztak, ezért a drogériaiparban szeptember és

²² Országos Drogista Gyűlés. *Drogista Közlöny*, 1934. XXX. évf. 20. sz. 112-113.

²³ Országos Drogista Gyűlés. *Drogista Közlöny*, 1935. XXXII. évf. 23. sz. 363-368.

²⁴ A Budapesti Drogisták Ipartestülete jelentése az 1935. évi működésről. *Drogista Közlöny*, 1936. XXXIII. évf. 4. sz. 51-55.

február hónapra korlátozták a szerződtetés időpontját, összehangolva azt a képzéssel. A rendelet értelmében drogériaüzlet, valamint a gyógyárunagykereskedés körében mestervizsgálatot csak a Budapesti Kereskedelmi Iparkamara által létrehozott Iparos- és Mestervizsgáló Bizottság előtt tett vizsga útján lehetett megszerezni. Továbbá a rendelet a drogista pályára lépés feltételét az eddigi négy helyett, a középiskola hat osztályának sikeres teljesítéséhez kötötte, míg ezzel szemben a szerződés időtartamát korábbi három helyett, két évben állapította meg, illetve a segédi minőség megszerzésétől számított két év szakba vágó munka végzését kívánta meg, melyet a mestervizsga követett. Így a rendelet a szakvizsgálat szabályozásának revízióját is megkívánta. Az 1936. évi VII. t.c. 7. illetve 8. §-ában a szakvizsgálat megnevezést felváltotta a mestervizsgálat, melynek kötelezővé tételét a drogista szakma képviselői fontos előrelépésnek tekintették, de egyúttal nagy kihívásnak is. A mestervizsga tartalmi összeállításában azonban komoly vitákat indított el, ugyanis oly módon kellett azt összeállítani, hogy az általános kereskedelmi vagy iparostanonc-iskolát látogató vidéki drogisták számára is teljesíthető legyen. A hiányos ismeretek pótlására, illetve a drogista gyakornok budapesti vizsgára való felkészülését segítve a Drogista Közlöny Száhlender Lajos szerkesztésében Magyar Drogista Szakkönyvek sorozatot jelentetett meg, továbbá anyagilag is támogatta a vidéki gyakornokok számára indítandó tanfolyamok szervezését.²⁵ Itt megjegyzendő, hogy az 1936. évi rendelet komoly²⁶ tiltakozást váltott ki, ugyanis a drogériák árusítási jogkörét csökkentette, nem engedélyezte számos kiszerezten forgalomba hozott házi gyógyszerfélék és a kevert teák árusítását, amelyeket a gyógyszertárak is orvosi vény nélkül értékesíthettek.

Az érettségizett tanulók képzési ideje 1936-ban változott, ugyanis a 21.00/1936. V. K.K.M. sz. rendelet 3. § (4) bekezdés szerint a tanidő tartama azoknál, akik érettségi bizonyítvánnyal rendelkeznek két év, másoknál két és fél év. Ennek értelmében a hároméves tanulmányi idő két félévre csökkent, majd a VKM miniszter által kiadott 3163/1937. sz. rendelet értelmében a drogista kereskedőtanonc-iskola tanulmányi anyagának felosztását öt félévre határozta meg (ekkor tért át az iskola az öt féléves osztályrendszerre, melyre azért volt szükség, mert a tanoncszerződések évente kétszer szeptember 1-én, február 1-én lehetett kötni), valamint módosította a tantárgyfelosztást is (Vértes 1937: 13). Továbbá a rendelet az előképzettséget a középiskola hat osztályának elvégzéséhez kötötte, a hat középiskolát végzett tanulók az első, az érettségizettek a második évfolyamban kezdhették meg tanulmányaikat. Így nem meglepő módon 1938-tól jelentősen csökkent a drogista iskolába jelentkezők száma (1937/38-ban 87 fő, 1938/39 64 fő, 1939/40 54 fő) hiszen a hat középiskolai osztályt elvégző tanulók többsége folytatta tanulmányait az adott középiskolában. Ugyan a rendelet felsorolja, hogy mely végzettségekkel lehet segédi gyakorlatot folytatni, azonban többségük a mestervizsga megszerzése után saját üzletet alapított. A rendelet „h” bekezdésében jelzett felsőipariskola vegyészeti szakosztályának bizonyítványával rendelkező tanulók elvileg emelheték volna a tanulói létszámot, azonban a képzésben előírt zártszám évente 15 fő volt, így kevés volt a valószínűsége annak, hogy a vegyészeti iparban ne tudtak volna elhelyezkedni a végzettek, illetve a vegyészet helyett a drogista pályát választották volna.

A tanuló létszám csökkenését követően 1940 júniusában a drogista tanoncképzés ügyében összehívott közgyűlésen Dr. Felkay Ferenc a közoktatási osztály tanácsnoka amellet érvelt, hogy a négy osztályú polgári iskola kellő előképzettséget biztosít a drogista pályára, nem szükséges hat középiskolai előképzettség, míg Segesvári Dezső a Magyar Drogisták Országos Testületének elnöke, valamint Riedl György a Drogista Alkalmazottak Országos Egyesületének alelnöke a pályára lépés feltételét továbbra is érettségihez kötötte volna.²⁷ Azonban hosszas egyeztetéseket követően a drogista alkalmazottak

²⁵ Drogista mestervizsga-tételek. *Drogista Közlöny*, 1937. XXXIV. évf. 7. sz. 102-103.

²⁶ Budapesti Drogisták Ipartestülete Előjáróságának jelentése az 1936. évi működésről. *Drogista Közlöny*, 1937. XXXIV. évf. 7. sz. 99-100.

²⁷ 21.00/1936. V. K. K. M. sz. rendelet. *Drogista Szemle*, II. évf. 5. sz. 1940. 34-35.

egyesülete a Budapesti Drogista Iparegyesülettel egyetértésben a magyar kir. kereskedelmi és közlekedési miniszterhez fordult, aki a 81.934/1940. KKM rendelettel²⁸ az iskolai előképzettséget a középiskola vagy a polgári iskola negyedik osztályának elvégzéséhez kötötte, továbbá 64.754/1940. V. 2. sz., illetve a VKM 754/1940. sz. rendelet megszüntette az iskola félévekre való beosztását és 1940 decemberétől az új tanterv értelmében ismét három évfolyamosra vált az 1940 szeptemberétől Dr. Tamás József igazgatta iskola (Tamás 1940: 23). Ez előbbi intézkedés eredményeként 1940/41-ben növekedett az első osztályba beiratkozó tanulók létszáma (1939/40-ben az I-II. összevont osztályba 20 fő nyert felvételt, míg 1940/41-ben csak a két első osztályba 79 fő). Itt megjegyzendő, hogy az iskolai létszám csökkenése nem veszélyeztette jelentősen a drogista üzletek működését, ugyanis 21.00/1936. V. K.K.M. sz. rendelet korlátozta a drogériák alapítását, engedélyezését, ugyanis Budapesten kerületenként minden 5000 fő lakosra egy drogériát határozott meg amennyiben 150 méteres körzetben nem működött már drogéria üzlet. A vidéki üzletek esetében nem volt hátrányos ez a rendelkezés, de Budapesten, ahol a fenti korlátokat eleve meghaladta az üzletek száma, gyakorlatilag megbénította az újabb drogira üzletek alapítását (Váradi 1940: 174-175).²⁹

1941-ben Bartha István kormánytanácsos az iskolának adományozta a gyógyszerészgyakornoki iskola felszerelésének egy részét, ezzel biztosítva az iskola megfelelő felszereltségét a korábbi években kitűzött azon célhoz, hogy a vidéki drogistanoncok nagyobb létszámban vehessenek részt az iskola által szervezett nyári szakképzéseken. Azonban a jól felszerelt laboratóriumot és a Vas utcai épületet második világháború idején elvették az iskolától, mely ideiglenesen a Wesselényi utca 52. szám alatt nyert elhelyezést. Az iskola az 5140/1945. M.E. sz. rendelet értelmében 1945. szeptember 1-től a VKM fennhatósága alól a kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter felügyelete alá került.³⁰

Drogista szakiskola tanulóinak társadalmi összetétele

A fővárosi drogista szakiskola 1910/11-ben megnyíló előkészítő évfolyamára 35, a két első osztályba 29, illetve 26, míg a második osztályba 15 fő nyert felvételt. Az iskolába beiratkozott tanulók létszáma 1914-re meghaladta a 200 főt, azonban a dualizmus idején az osztályozott tanulók átlagos létszáma 136 fő körül alakult, míg 1919 és 1936 között ez a szám 164 főre emelkedett. Azonban nem hagyható figyelmen kívül a lemorzsolódás aránya – mely a középfokú kereskedelmi iskolákban is 30% körül volt – ugyan 1921/22-ben az iskola tanulói létszám meghaladta a 200 főt, de a 261 beiratkozó közül csak 216 zárta osztályzattal tanulmányait (a lemorzsolódás 1910-1918 között átlag 28%, 1919-1936 között átlag 20% volt). A tanulók előtanulmányait vizsgálva, elmondható, hogy többségük polgári iskolai tanulmányait követően választotta a drogista szakiskolát (1910-1918 között a tanulók 61,5% polgárit, 19% gimnáziumot, 3,4% felső kereskedelmi iskolát, 1921/22-ben 57,8% polgárit, 34,6% gimnáziumot, 6,2% felső kereskedelmi iskolát végzett).³¹

Amint a két világháború között a felső kereskedelmi iskolák, úgy Száhlender Lajos is a magasabb általános műveltségű (latin tudás) gimnáziumot végzett tanulókat látta volna szívesen az által igazgatott

²⁸ A magyar kir. Kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter 81934/1940. K. K. M. számú rendelete a drogéria ipar és gyógyárúnagykereskedés körében alkalmazott tanoncok iskolai előképzettsége és alkalmasságuknak előzetes megállapítása tárgyában. Budapest, 1940. szeptember 4.

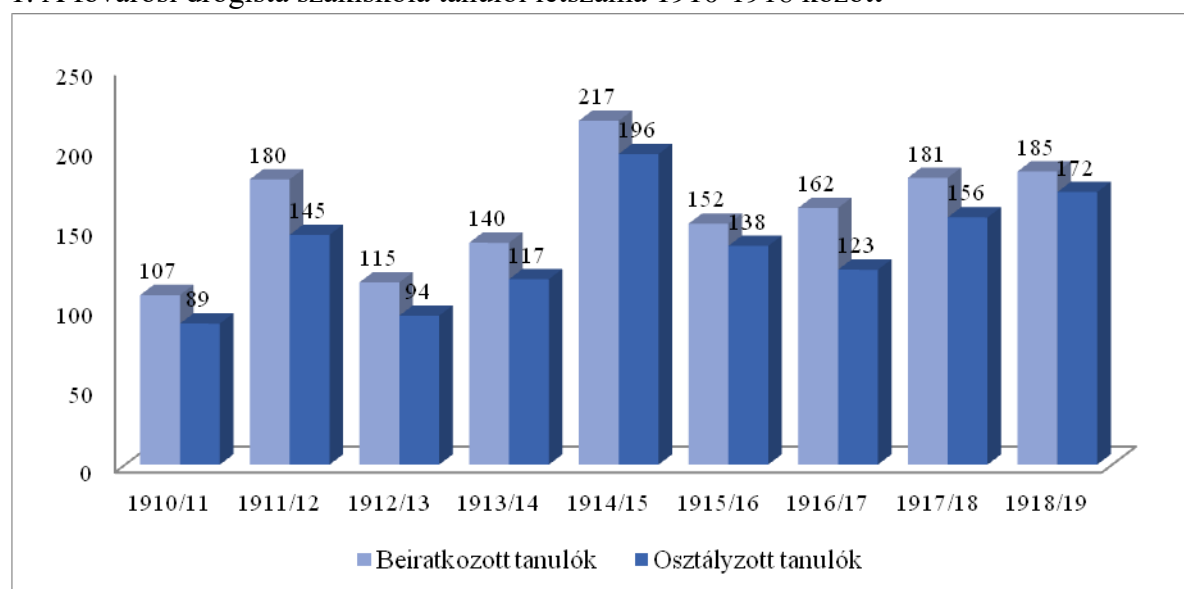
²⁹ Váradi Ödön: Drogista Alkalmazottak Országos Egyesülete. *Drogista Szemle*, II. évf. 19. sz. 1940. 174-175.

³⁰ Jegyzőkönyv az alakuló értekezletről. 1945. szeptember 1. Budapest Székesfőváros Községi Drogista és Gyógyáru kereskedő szakirányú Kereskedő-tanonciskola és drogista és gyógyáru kereskedő továbbképző tanfolyam. BFL – VIII. – 1945 – 738. a. – 1. doboz. 74. ikt.

³¹ BFL, iskolai anyakönyvek

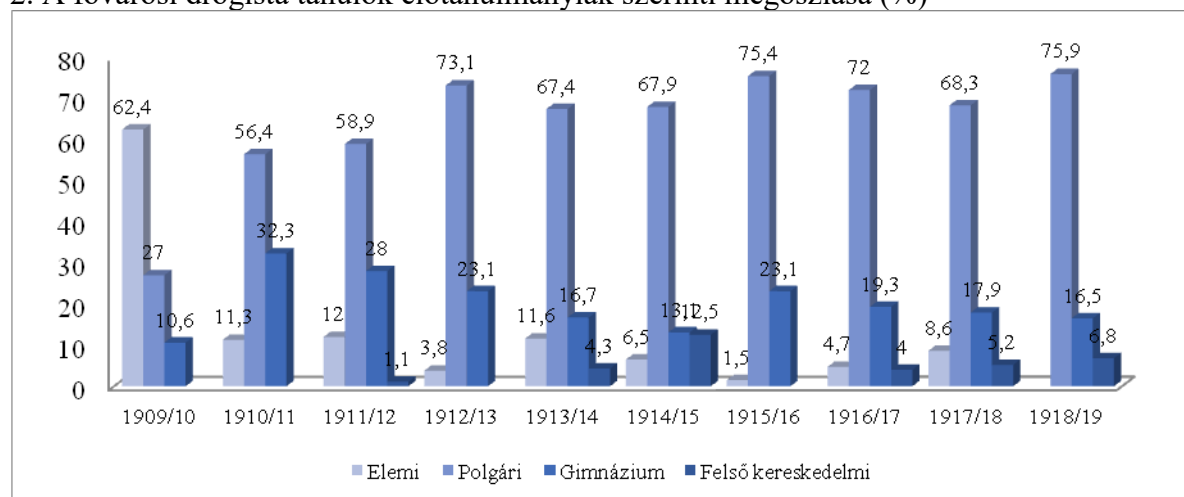
iskola padsoraiban. A négy, hat gimnáziumi osztályt végzett tanulók arány ugyan emelkedett (1921/22-ben 34,6%) a két háború között, azonban a Száhlender által óhajtott arányt az iskolába való felvétel feltételeként előírt hat középiskolai osztály 1937. évi bevezetését követően érte el, amely egyúttal – a fentiekben említettek okán – a létszám csökkenését is eredményezte. 1942/43-ban a felvett tanulók 83,7%-a középiskolai tanulmányokat követően, míg 7,5% egyúttal gimnáziumi, 8,8% kereskedelmi érettségi bizonyítvány birtokában kezdte meg drogista tanulmányait.

1. A fővárosi drogista szakiskola tanulói létszáma 1910-1918 között

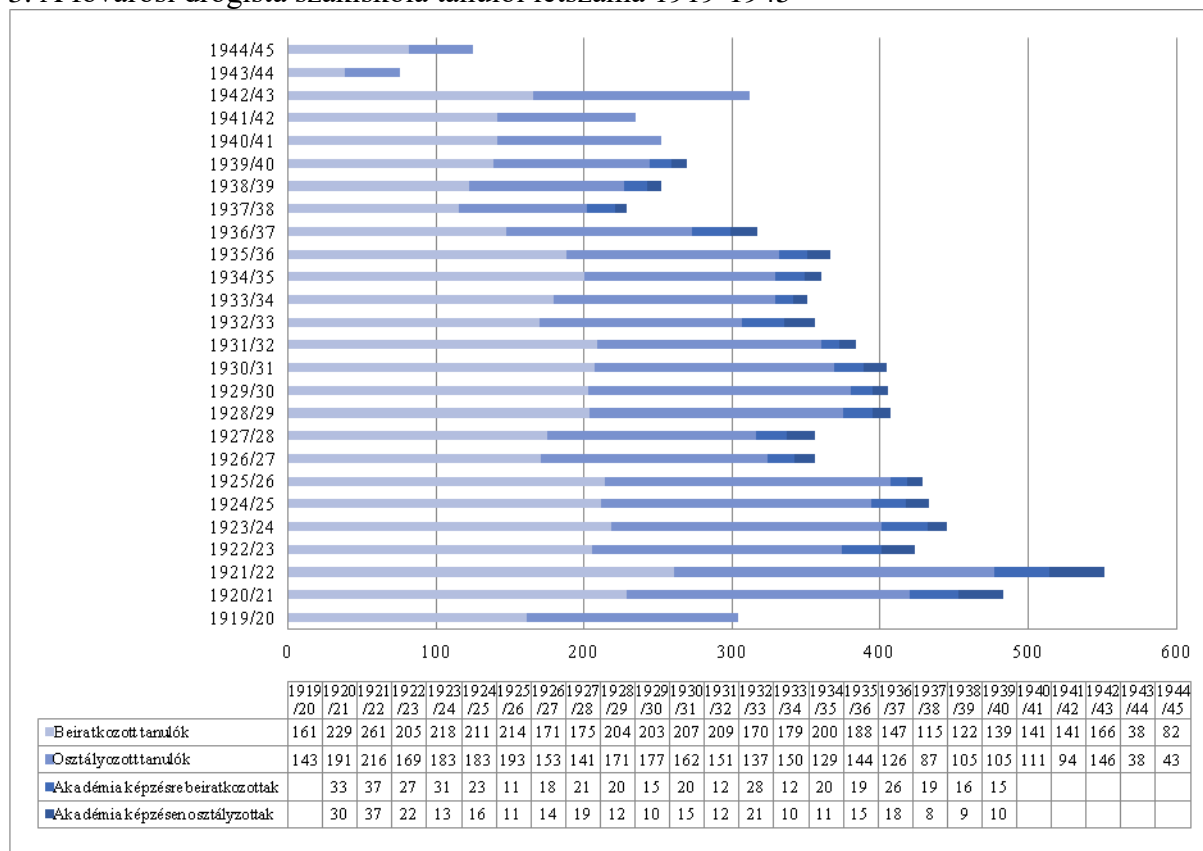
Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

2. A fővárosi drogista tanulók előtanulmányiak szerinti megoszlása (%)

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

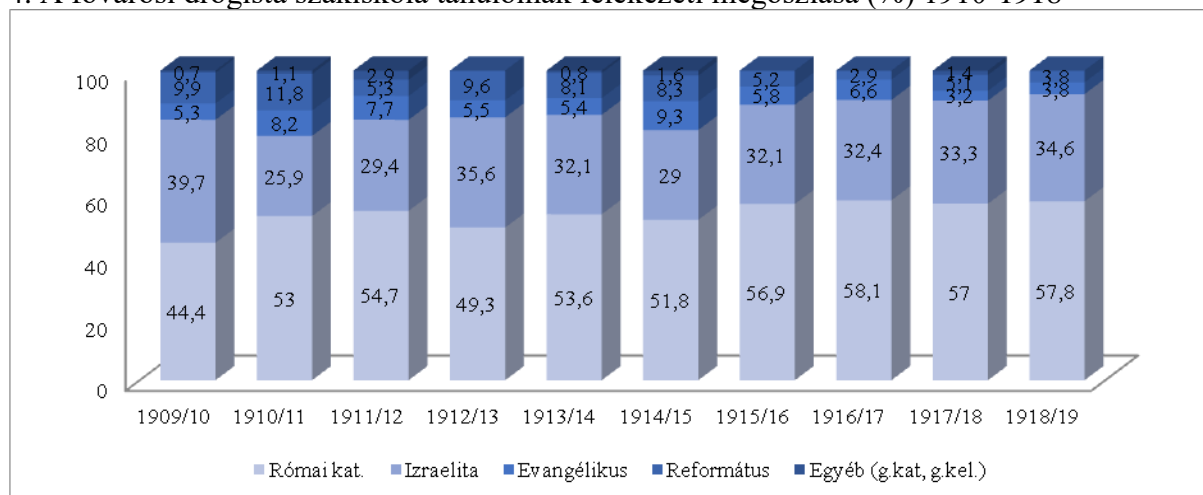
3. A fővárosi drogista szakiskola tanulói létszáma 1919-1945

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

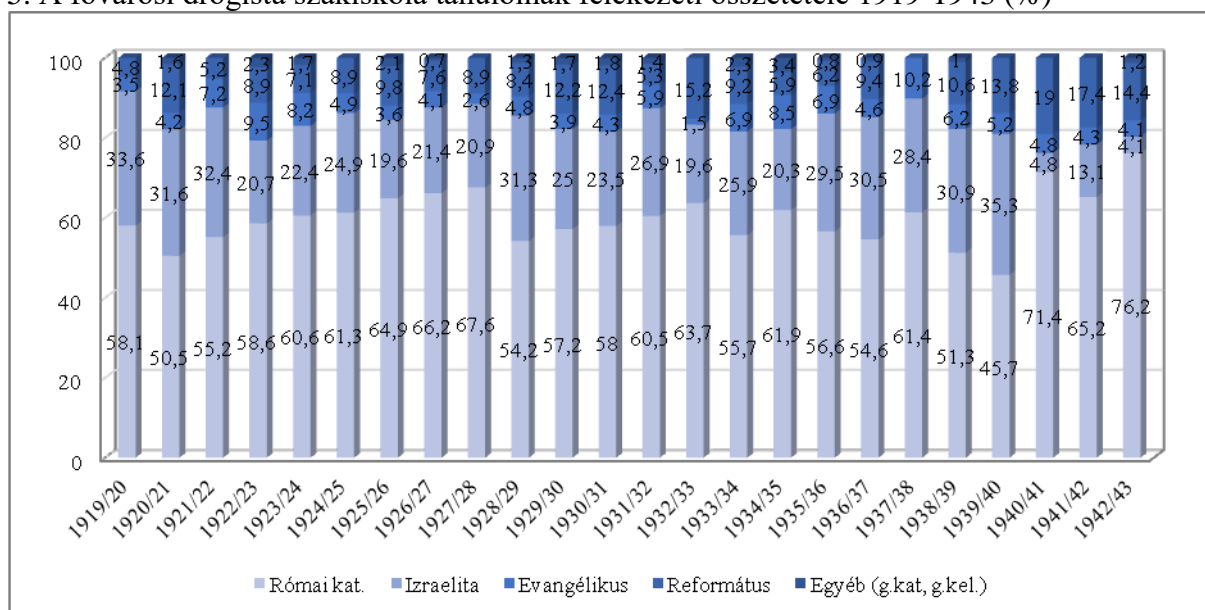
A tanulók felekezeti összetételét tekintve, mind a dualizmus, mind a két háború között a katolikus és az izraelita felekezet képviseltette magát a legnagyobb arányban (1910-18 között átlag 53,7% és 32,4%, míg 1919-1943 között 59,9% és 24,1%).

4. A fővárosi drogista szakiskola tanulóinak felekezeti megoszlása (%) 1910-1918

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

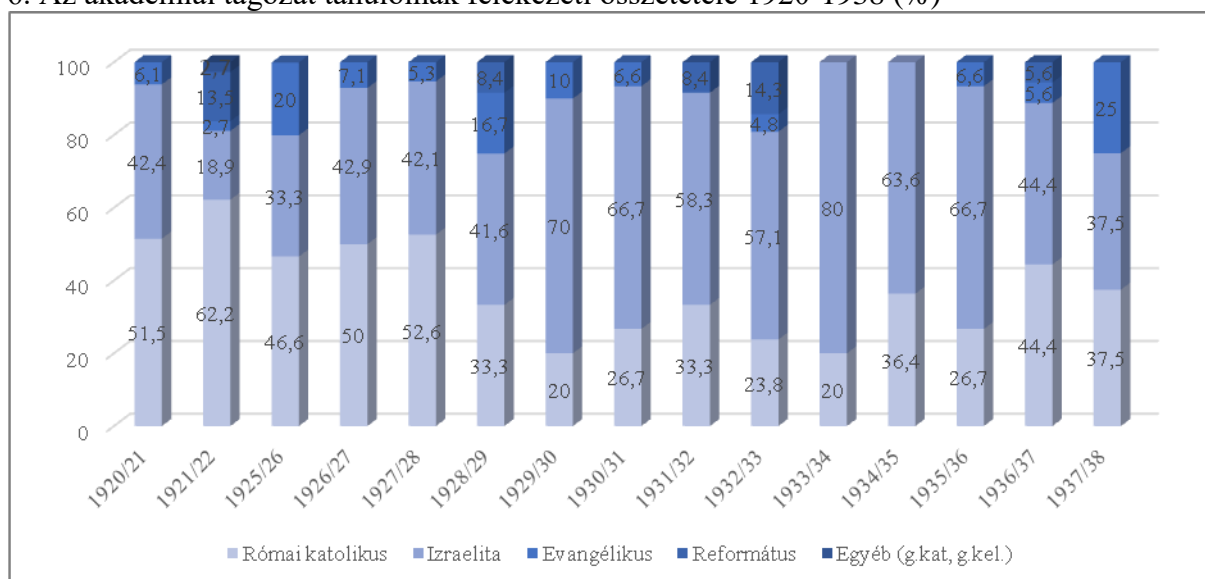
5. A fővárosi drogista szakiskola tanulójának felekezeti összetétele 1919-1943 (%)

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

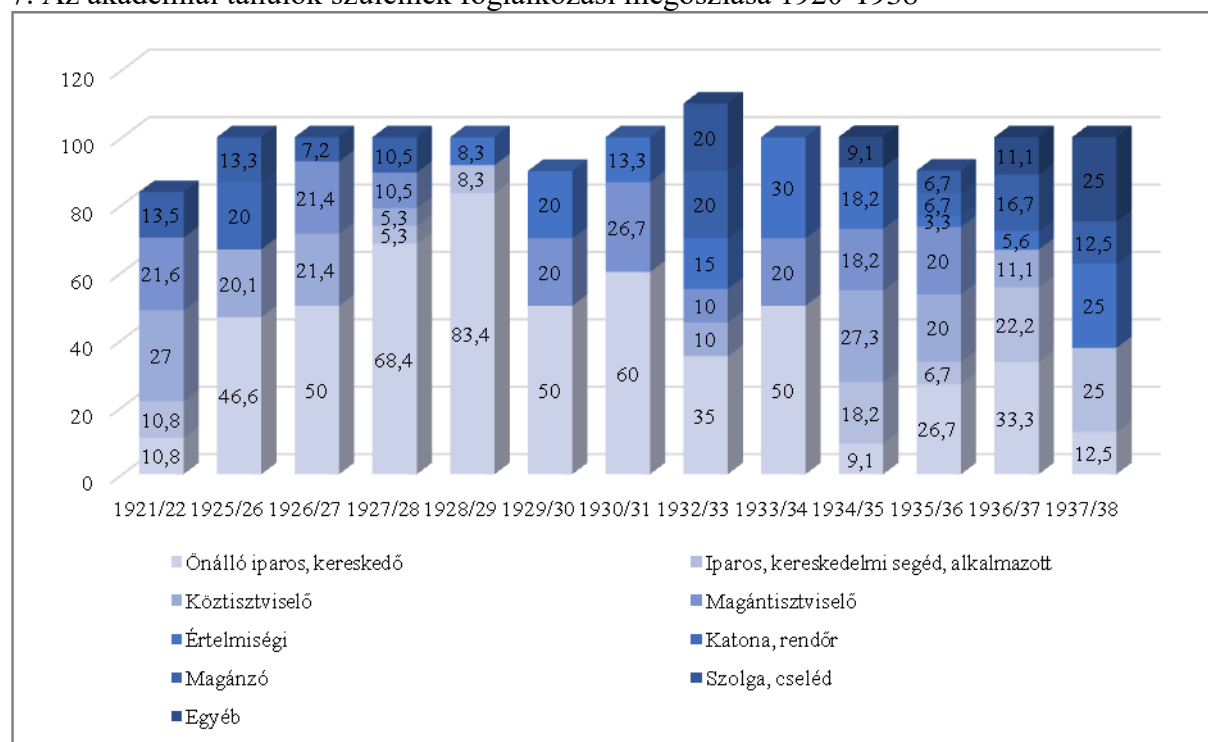
A felekezeti összetételét tekintve az 1920-ban induló akadémiai tagozat esetében volt eltérés, ahol kezdetben a katolikus, majd az 1930-as évektől az izraelita felekezet képviseltette magát magasabb arányban. A tanulók többsége gimnáziumi vagy felső kereskedelmi iskolai tanulmányait (1922/23-ban 70,4% gimnázium, 22,2% kereskedelmi iskolai végzettség, 1933/34-ben 72,7%, 18,2%, 1936/37-ben 69,2%, 19,2%) követően választott a drogista iskola akadémiai képzését.

6. Az akadémiai tagozat tanulójának felekezeti összetétele 1920-1938 (%)

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

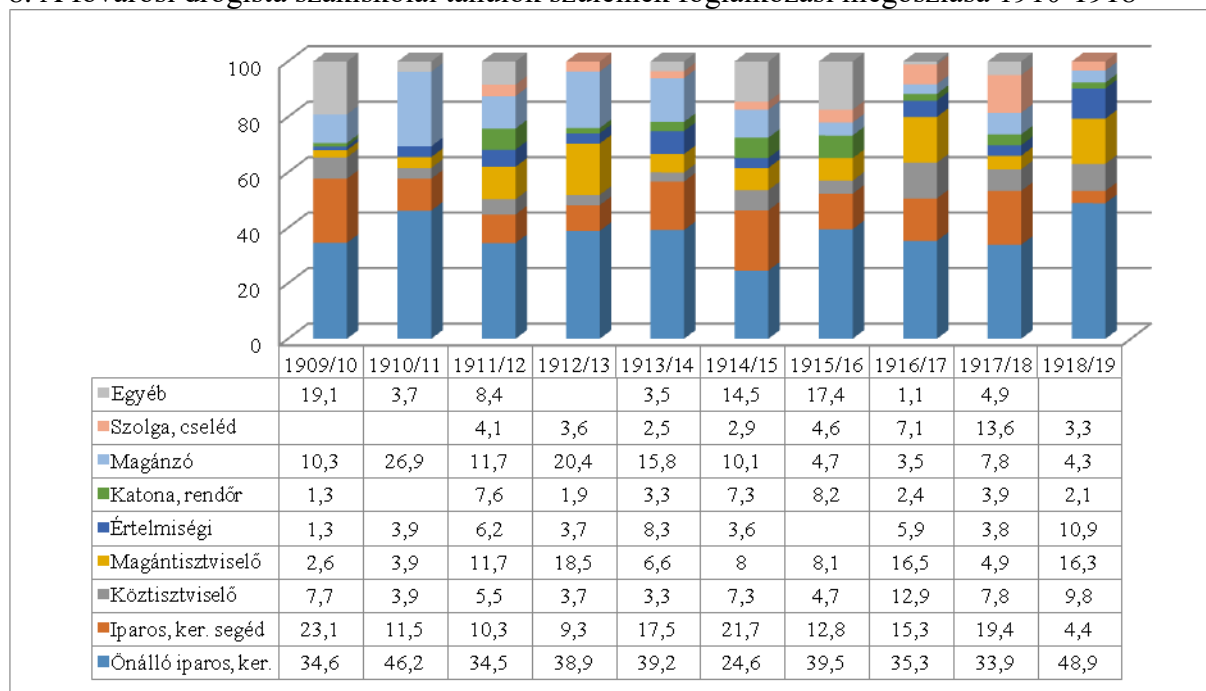
7. Az akadémiai tanulók szüleinek foglalkozási megoszlása 1920-1938

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

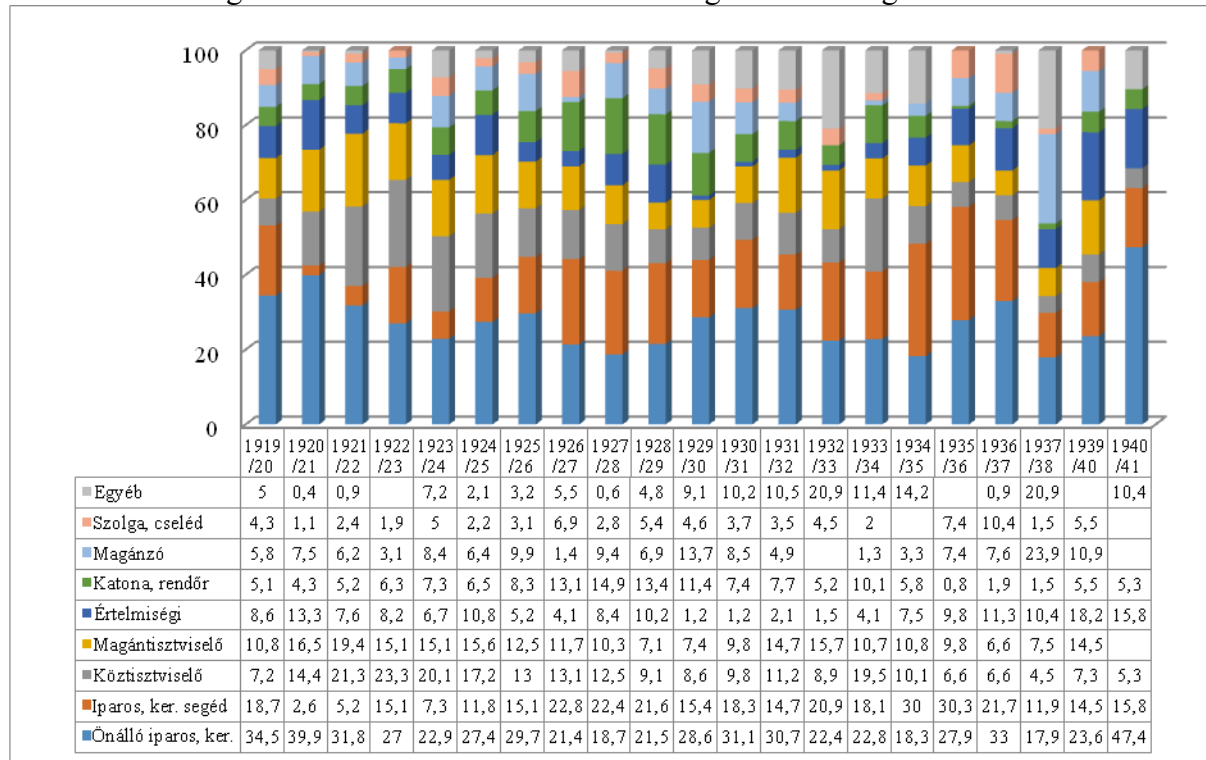
A drogista szakiskola általános tagozatát többségében a katolikus és izraelita felekezetű, önálló iparos, kereskedő, majd a háború után egyre nagyobb arányban az iparban, kereskedelemben dolgozó alkalmazotti, valamint magántisztviselői réteg választotta gyermekei számára.

8. A fővárosi drogista szakiskolai tanulók szüleinek foglalkozási megoszlása 1910-1918

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

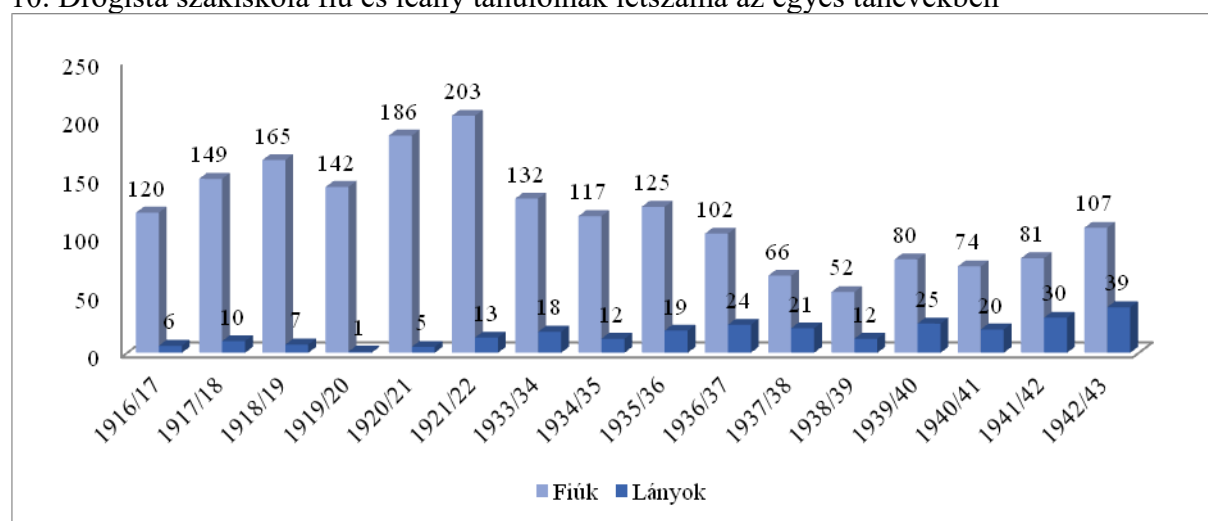
9. A fővárosi drogista szakiskolai tanulók szüleinek foglalkozási megoszlása 1919-1940

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

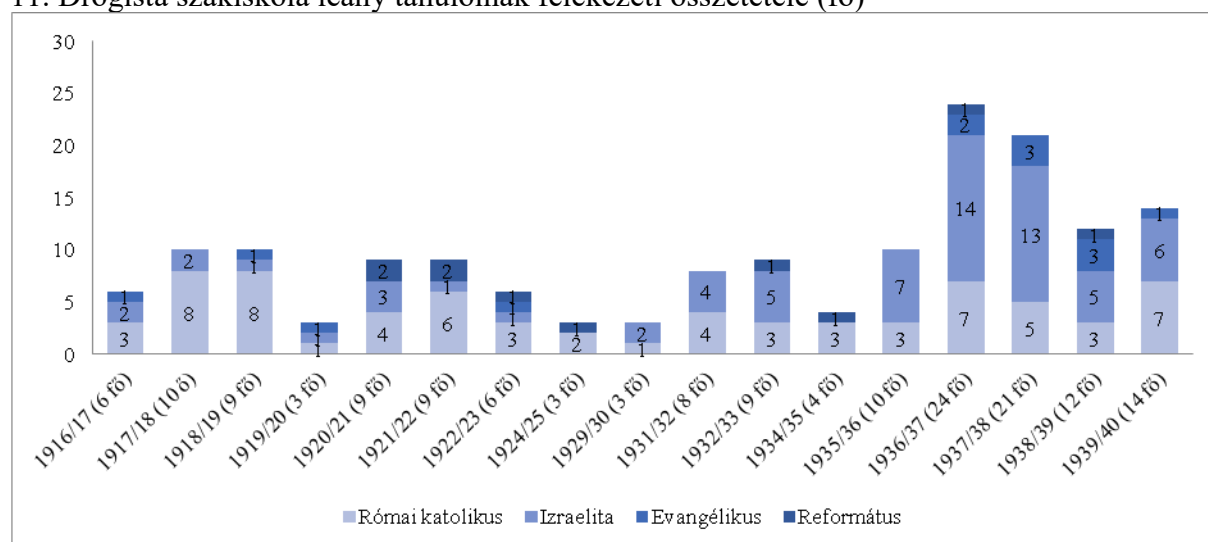
A drogista szakiskolába az 1916/17. tanévtől fiúk mellett, lányok is felvételt nyerhettek és a korszak ismert gyakorlatától eltérően koedukált formában folyt az oktatás, tehát nem indítottak a lányoknak külön tagozatot/osztályt sem az általános sem az akadémiai képzésben. Itt azonban fontos megjegyezni, hogy az alsófokú szakiskolába, mind az akadémiai tagozatra felvételt lányok, nők többsége betöltötte a 18. életévét, döntően középfokú polgári, gimnáziumi, liceumi, kereskedelmi tanulmányokat és a családalapítást követően (férjezett volt) a családi vállalkozásban (drogériában) dolgozott, így a képzés meghatározó részét képező szakmai gyakorlatát is a család/férj üzletében töltötte.

10. Drogista szakiskola fiú és leány tanulóinak létszáma az egyes tanévekben

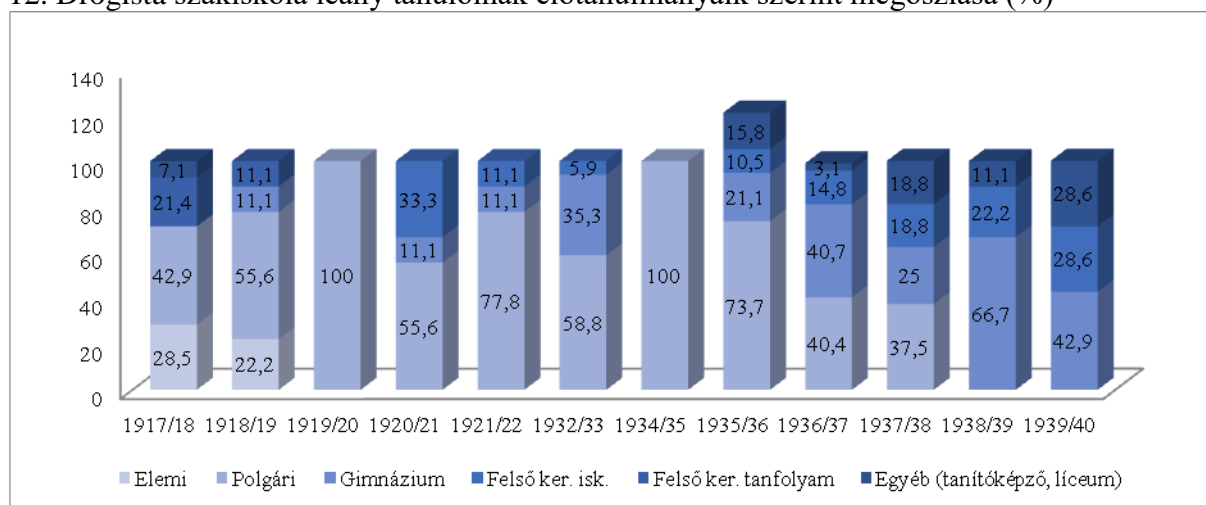
Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

11. Drogista szakiskola leány tanulóinak felekezeti összetétele (fő)

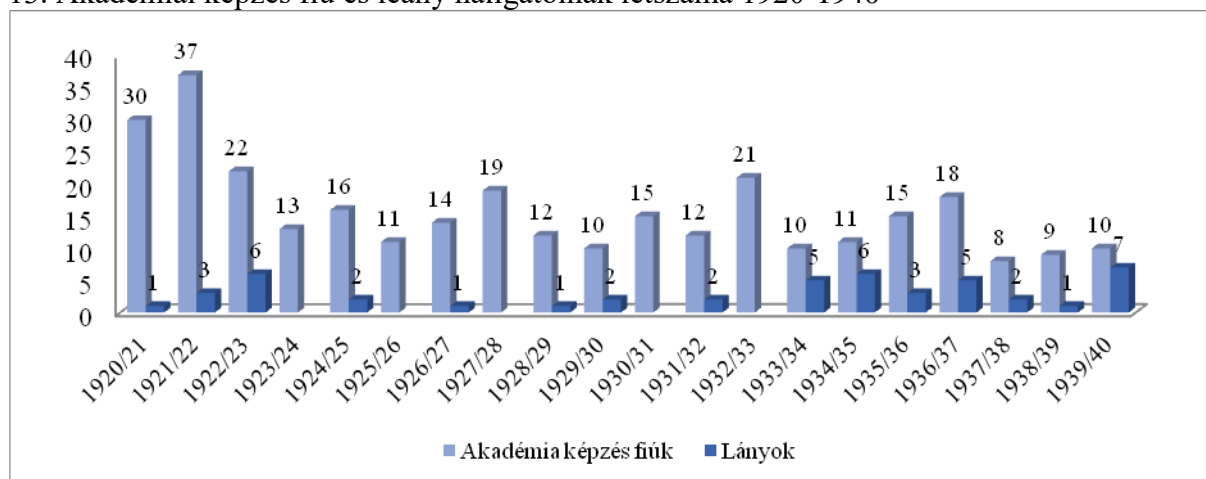
Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

12. Drogista szakiskola leány tanulóinak előtanulmányaik szerint megoszlása (%)

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BFL

13. Akadémiai képzés fiú és leány hallgatóinak létszáma 1920-1940

Forrás: Iskolai anyakönyvek, BF

Összeségében elmondható, hogy a Száhlender Lajos által óhajtott az 1930-as években bevezetett hat középiskolai előképzettség nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, azonban az évtizedeknek át a képzés színvonalának emelésére törekvő iskolai vezetés létrehozott egy, a fővárosi igényeket kielégítő, nemzetközileg is elismert drogista szakiskolát. Az egyes vidéki városokba (néhány megyeszékhely) tervezett drogista szakiskolák létrehozására nem került sor, a két világháború között vidéki és elsősorban fővárosi tanfolyamok keretei között tanulhattak a leendő drogisták. 1925-ben Bartha István, Balogh Gábor és Baeder Samu által megvásárolt budapesti bérház emeltnél létrejött az elesett drogistákat segítő Magyar Drogista Otthon, mely a fővárosi képzések alkalmával a vidéki alkalmazottaknak is igyekezett elhelyezést biztosítani.³²

³² A Drogista Otthon első tíz éve. *Drogista Közlöny*, 1935. XXXII. évf. 20. sz. 315-316.

Irodalom

Levéltári források:

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára:

MNL OL – VKM K 839 – 1936 – 7. doboz – 7526. ikt. sz.

Budapest Székesfőváros Drogista Szakiskola igazgatójának kérvénye egyes tanárok mellékfoglalkozásban való alkalmazása tárgyában. 1936. január 2.

MNL OL – VKM K 839 – 1929 – 3. doboz – 1146. ikt. sz.

Budapest Székesfőváros Drogista Szakiskola 1929. január 23. tartott főigazgatói látogatást összegző jegyzőkönyv. 1929. 02. 28.

Budapest Főváros Levéltára:

BFL – VIII. – 738. a. A VIII. kerületi Budapesti Drogista Szakiskola anyakönyvei 1910-1911

A székesfővárosi drogista szakiskola 1911/12-1915/1916; VIII. kerületi Drogista Kereskedőtanonc-iskola anyakönyve 1916/17. iskolaévről; VIII. kerületi Vas utcai Drogista szakirányú kereskedőtanonc-iskola 1917/18; VIII. kerületi budapesti Drogista Szakiskola 1918/19-1920/21; VIII. kerületi budapesti Drogista Szakiskola és akadémiai tanfolyam 1921/22-1924/25; VIII. kerületi Vas utca 9-11. Drogista Szakiskola és Érettségizettek egy éves tanfolyama. 1925/26; VIII. kerületi Vas utca 9-11. Drogista Szakiskola és Érettségizettek egy éves és Továbbképző tanfolyama 1926/27-1929/30; VIII. kerületi vas utcai Drogista kereskedőtanonc-iskola, Érettségizettek IV. osztálya és Továbbképző tanfolyama 1930/31- -1936/37; VIII. kerületi vas utcai Drogista kereskedőtanonc-iskola és Továbbképző tanfolyama anyakönyve a 1937/38-1943-44. tanévről.

BFL – VIII. – 1945 – 738. a. – 1. doboz. 74. ikt. Jegyzőkönyv az alakuló értekezletről. 1945. szeptember 1. Budapest Székesfőváros Községi Drogista és Gyógyárkereskedő szakirányú Kereskedő-tanonciskola és Drogista és Gyógyárkereskedő Továbbképző Tanfolyam.

Iskolai Értesítők:

A Budapesti Székesfőváros VIII. kerületi községi Felső Kereskedelmi Iskola értesítői az 1909-1911. Székesfőváros Házinyomda, Budapest. 1911.

A Budapesti Székesfőváros VIII. kerületi Röck Szilárd-utcai Felső Kereskedelmi Iskola 1911-1912. évi értesítője. Székesfőváros Házinyomda, Budapest. 1912.

VÉRTES József (szerk.): Budapest Főváros Központi Fiú, Leány és Drogista szakirányú Kereskedőtanonciskolájának, valamint a Drogista Továbbképző Tanfolyam értesítője az 1936-1940. iskolai évekről. Budapest.

TAMÁS József (szerk.): Budapest Főváros Központi Fiú, Leány és Drogista szakirányú Kereskedőtanonc-iskolájának évkönyve 1941/42-1942/43. iskolai évekről. Budapest.

Egyéb források, szakirodalmak:

21.00/1936. V. K.K.M. sz. rendelet. *Drogista Szemle*, 1940. II. évf. 5. sz. 34-35.

A Budapesti Drogisták Ipartestülete jelentése az 1935. évi működésről. *Drogista Közlöny*, 1936. XXXIII. évf. 4. sz. 51-55.

A drogista tanoncok oktatásának története. *Budapest Statisztikai Közlemények*, 1975. 193-202.

- A drogisták első országos értekezlete. A tanonképesítés reformja. *Magyar Drogista Újság*, 1910. IV. évf. 6. sz. 3.
- A drogista kongresszus felterjesztése. *Vegyí Ipar*, 1911. X. évf. 15. sz. 4.
- A Drogista Otthon első tíz éve. *Drogista Közlöny*, 1935. XXXII. évf. 20. sz. 315-316.
- A m. kir. belügyminisztérium 1903. évi 90.000. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a gyógyszerkülönlegességekről és titkos összetételű gyógyszerekről alkotott szabályrendelet tárgyában. *Rendeletek Tára*, 1903. 1091.
- A droguista szakképzés reformja. *Gyógyszerészi Közlöny*, 1920. XXXVI. évf. 9. sz. 103.
- A szakoktatás. *Drogista Közlöny*, 1907. IV. évf. 2. sz. 1-2.
- A szakoktatás. *Drogista Közlöny*, 1906. III. évf. 12. sz. 1-2.
- A német drogista alkalmazottak egyesületei. *Drogista Közlöny*, 1906. VI. évf. 7. sz. 8.
- BALOGH Gábor: Néhány szó a tanulóink kiképesítéshez. *Magyar Drogista Újság*, 1912. VII. évf. 2. sz. 3-4.
- BUCHET, M. Charles: Essai sur L'Histoire de la Droguerie. *Bulletin de la Société d'Histoire de la Pharmacie*, 11. (32). 1921. 389-404. <https://doi.org/10.3406/pharm.1921.1416>
- Budapesti Drogisták Ipartestülete Előjáróságának jelentése az 1936. évi működésről. *Drogista Közlöny*, 1937. XXXIV. évf. 7. sz. 99-100.
- Drogista mestervizsga-tételek. *Drogista Közlöny*, 1937. XXXIV. évf. 7. sz. 102-103.
- EISNER Gyula: Drogista-szakiskola. *Magyar Drogista Újság*, 1909. II. évf. 9. sz. 3-4.
- KAZAY Endre: Gyógyszerészeti Lexikon II kötet. Nagybánya, Molnár Könyvnyomda, 1900.
- KARTSCHMAROFF Arnold: A képzett és a képesített drogista. *Drogista Közlöny*, 1906. III. évf. 11. sz. 1-2.
- KOCHMEISTER Frigyes báró. *Drogista Közlöny*, 1907. IV. évf. 9. sz. 1-2.
- KOMAREK György: Kötelező érettségi. *Drogista Közlöny*, 1934. 21. évf. 20. sz. 317-318.
- KÖHALMY Miklós: Szakiskola és szervezkedések. *Magyar Drogista Újság*, 1909. II. évf. 6. sz. 3.
- LUX Mihály: A drogista szakiskola. *Magyar Drogista Újság*, 1909. II. évf. 5. sz. 1-2.
- Magyar Kereskedő Csarnok drogista szakosztályának felterjesztése az Országos Közoktatási Tanácshoz. *Magyar Drogista Újság*, 1909. III. évf. 2. sz. 1.
- M.J.: Szakképzettségünk. *Drogista Közlöny*, 1906. III. évf. 10. sz. 1-2.
- MAGOS Gergely: Kiterjedt állam – beteljesült álom. A magyarországi gyógyszerészet professzionalizációja. *Korall*, 2010. XI. évf. 42. sz. 54-76.
- Nagyvárad drogista tanulók levele. *Magyar Drogista Újság*, 1909. II. évf. 9. sz. 5.
- Országos Drogista Gyűlés. *Drogista Közlöny*, 1934. XXXI. évf. 20. sz. 112-113.
- Országos Drogista Gyűlés. *Drogista Közlöny*, 1935. XXXII. évf. 23. sz. 363-368.
- PÓCSIK Szilvia: Patikus dinasztiák története. *Kaleidoscope*, 2013. VI. évf. 4. sz. 192-264. <https://doi.org/10.17107/KH.2013.6.192-264>
- RINGER László Alajos: A gyakornoki-szakképzésről. *Drogista Közlöny*, 1907. IV. évf. 11. sz. 1-2.
- R.S.: A német szakoktatás. *Drogista Közlöny*, 1906. III. évf. 9. sz. 2-3.
- SAVARY DES BRÛSLONS, Jacques – SAVARY, Louis-Philémon: Le Dictionnaire universel du commerce, d'histoire naturelle et arts et métiers tome cinquieme. Paris 1741. <https://www.e-rara.ch/zuz/content/structure/11068104> [Utolsó letöltés: 2018.05.30.]
- Segédi szaktanfolyam. *Drogista Közlöny*, 1909. VI. évf. 12. sz. 1-2.
- SZÁHLENDER Lajos: Budapesti Drogista Szakiskola. *Magyar Drogista Újság*, 1910. III. évf. 12. sz. 4-6.
- Szemle. *Drogista Közlöny*, 1906. III. évf. 5. sz. 1-2.
- TÁPLÁNYI Endre: Dr. Száhlender Lajos (1877-1946) gyógyszerész-vegyész élete és munkássága. *Gyógyszerészet*, 1978. XXII. évf. 10. sz. 387-391.

VÁRADI Ödön: Drogista Alkalmazottak Országos Egyesülete. *Drogista Szemle*, II. évf. 19. sz. 1940. 174-175.

WIRTH Károly: Hogyan volt azelőtt... *Drogista Szemle*, 1942. IV. évf. 7. sz. 3-4.